

ket mentheti a sietség, hiszen a kiadvány nem veszthette el időszerűségét. Meg aztán arról is van valami elképzelésem, hogyan fér meg együtt kegyelet és bírálat a jó ízlés határain belül.

Az az egy-két mondat, amit ezen a helyen írhattam a Klaniczay-émlékönyv egyes tanulmányairól, talán sejtetni engedí, hogy a kötet figyelemreméltó dolgozatok gyűjteménye. Elolvasása bárkit meggyőzhet, hogy nemcsak a témák érdekesek, hanem a szomorú alkalmából közzétett eredmények is értékesek, megfelelnek a tudományos igényesség Klaniczay Tibor által megszabott követelményeinek. A régi magyar irodalom kutatói jól tudják: már a nagy titokban készülő dolgozatok írása közben is gyanítani lehetett, hogy fontos megállapítások, korábban csak szakmai beszélgetéseken elhangzott gondolatok nyerneek megfogalmazást. Nem egy kézirat „kettős életet” élt: míg első példánya a leendő kötet anyagai között várta késlekedő társait, a máso-

latok kézről kézre jártak. (Jómagam még kézirat korában idéztem Tarnai Andor és Ács Pál tanulmányából.)

Ha megengedhető a recenziósnak a szubjektív kitérő folytatása: Tarnai tanulmányát az 1992-es tatai közköltészet-konferencián elhangzott előadásomhoz használtam. Dolgozatom írott változata már a konferencia előtt készen volt – akkor még nem tudhattam, hogy Klaniczay életének utolsó napjaiban fejeztem be. Mint „kéziratra” hivatkoztam Tarnai munkájára. Amikor a jegyzeteket írtam, még izgultam is: ha majd nyomtatásban Klaniczay kezébe kerül, nem fog-e gyanakodni, hogy mi lehet az a számára ismeretlen Tarnai-kézirat? Mert akkor oda a meglepetés...

Bízom benne, hogy egy-egy témához forrásértékű szakirodalmat keresve sokszor vesszük majd kézbe a Klaniczay-émlékönyvet. És közben gondolunk arra is, akinek emlékét ez az összeállítás is méltóképpen segít megőrizni.

Bartók István

BORI IMRE: PRÓZATÖRTÉNETI TANULMÁNYOK

Újvidék – Budapest, Fórum Könyvkiadó–Akadémiai Kiadó, 1993. 247 l.

A *modern*, a *modernség* éppúgy kulcsfogalma, vezérmotívuma ennek a reprezentatív tanulmánygyűjteménynek, akár a szerző eddigi, mennyiségével és minőségével egyaránt tiszteletet parancsoló életművének. Tájékoztató és viszonyítási pontot jelöl e két szó, egyszerűsége értékmérőként funkcionál, s még akkor is imaginárius centruma valamennyi okfejtésnek, amidőn – ritka eset – a szövegben meg sem említetik. Mondhatni: Bori Imre számára a *modern*, a *modernség* az a kilátó, ahonnan föltárul előtte (megmutatván lényegét) újabb s legújabb irodalmunk panorámája. Így ebben az egy híján másfél tucatnyi, rövidebb-hosszabb tanulmányt magába ölelő válogatásban is, amely párhuzamosan ad töredezett, a

koncepció okán mégis egységes képet a magyar epika kiegyezés utáni évszázadáról (kezdődően Asbóth Jánossal, bevégeződően Déry Tiborral), valamint a szerző tudósi pályájának utóbbi huszonöt esztendejéről (1969-es keltezésűek a kötet legkorábbi írásai, a legfrissebb pedig itt lát elsőül napvilágot). Hosszmetszetet kapunk ilyképp, kettős értelemben is.

Ámbar a *modern*, a *modernség* fogalmát sehol nem definiálja Bori Imre, a könyv vizsgálódási szempontjaiból, érveléseiből, az értékhangsúlyokból és -ítéletekből, nemkülönben a világirodalmi hivatkozásokból mégis kihüvelyezhető, mily jelentésben használja a két fogalmat a szerző. *Modernnek lenni!* – írja címül Móricz-tanulmánya fölé

(92.), s eme kurta imperativus egyértelmű utalás Rimbaud-ra, aki is 1873-ban e magvas és talányos mondattal vett búcsút a lírikusi pályától: „Modernnek kell lenni mindenestül” (vö.: *Arthur Rimbaud összes költői művei*. Bp., 1974. 276. – Somlyó György fordítása). Lelkesítő, ámde – ismételjük – enigmatikus felszólítás ez, világos körvonalú, irányjelző programnak viszont aligha tekinthető, lévén, hogy a francia kamaszseni inkább gyakorolta, semmint értelmezte a modernséget – a magáét. Tény, hogy Rimbaud a századközép uralkodó eszméi (kivált a pozitívizmus) és valósággtükröző realizmusa ellenében bontakoztatta ki saját költői praxisát s fogalmazta meg híres jelmondatát, s épp ez az, amiért Bori Imre a hívéül szegődik. Az ő modernségfogalma úgyszintén a múlt századi, a pozitívizmus nézetrendszerének megfelelő világlátás és -ábrázolás érvényének a tagadására épül, pontosabban: a szerző úgy találja, hogy az ily típusú művészet az utóbbi száz év mind szövevényesebb valóságának autentikus bemutatására jószerével alkalmatlan. Akár Bori Imre többi könyve, e felfogást revelálja a *Prózatörténeti tanulmányok* is. „... az egyenes ábrázolás lehetlenné vált – hangoztatja nagy nyomtatékkal *A két Cholnoky* című elemzés –, mert a látszatok és a valóság közötti távolság áthidalhatatlanná szélesedett, aminek következtében az ún. valóság elrejtőzött...”, s éppen ezért „Az irodalomnak XIX. századi eszménye semmisült meg [...] századunk első évtizedeiben – a magyar irodalomban is...” (55.) *Modern íróvá* csakis az válhat, aki tudja: „...a XX. században a művésznek, hogy művész lehessen, valamilyen módon szövetséget kell kötnie az ördöggel” (54.), ki nem a „világ sablonjait” örökíti meg (56.), hanem például a fantasztikum, netán a tárgyiasság irányába indul, avagy a lélek örvényeibe néz (55.). „... az így felfedezett terüle-

tek azok, amelyek a XIX. század [...] törekvéseire építkező irodalom előtt zárva maradnak. A Jókai–Mikszáth-vonal tulajdonképpen ezért zsakutcája a magyar prózának...”, illetőleg: „Móricz Zsigmond irodalomtörténeti helye is ezért problematikus mindmáig, s válik mind problematikusabbá [sic!] a jövőben” (56.). Füst Milán kis- és nagyepikája – legfőként *A feleségem története* – annál inkább megtestesíti a magyar próza modern, „európai” (207.) vonalát, így „Azokkal a kritériumokkal, amelyekkel, mondjuk, Móricz regényeit mérhetjük, itt mit sem kezdhetünk...” (uo.) Citátumaink mindegyike a legkorábbi keltezésű, a Bori-féle irodalomfelfogást és értékrendet kijegecsítő tanulmányokból vétegett, s ámbár az eltelt időkben sokat enyhült a szerző szigora (elannyira, hogy még Jókainak a kiegyezés után írt műveiben s Móricz Zsigmondnak legalább egy kurta pályaszakaszában is hajlandó meglelni a modernség egynémely jegyeit), koncepciójának lényege változatlan maradt. Nincs terünk itt arra, hogy – túl a fentebb már említetteken – aprólékosan számba vegyük azon ismérveket, amelyek alapján (részlegesen avagy egészében) modernnek minősül e könyv ívein egy-egy novella, regény, alkotói korszak, esetleg oeuvre. Be kell érnünk azzal, hogy kimondjuk: a Bori Imre érvényesítette szempontok okán más értékítélet fogalmazódik meg az utóbbi évszázad magyar epikájáról, mint amit a honi irodalomtörténet-írás (és a közvélekedés) kodifikált vagy kodifikálni óhajtott. Kosztolányi, Krúdy, Déry Tibor rangját nem vitatja el a *Prózatörténeti tanulmányok* – ellenkezőleg. Sokat halaványul viszont Jókai dicsfénye, alig-alig pislákol a Móricz Zsigmondé, hogy világítani, olykor ragyogni kezdjen mellőzött, a második vonalba szorult művészek neve: az Asbóth Jánosé, a Justhé, a két Cholnokyé, a Csáth Gézáé, a Török Gyuláé, a Füst

Miláné. Különb modernnek ök, mint a „hivatalos” nagyságok, többet tettek epikánk korszerűsödéséért, „európai-vá” formálásáért, mint amazok – hangoztatják avagy csak sugalmazzák a róluk szóló írások.

Kitetszik az eddigiekből: újszerű, a szó legjobb értelmében provokatív, „avantgárd” koncepció és értékrend a Bori Imréé – ekként fölötte alkalmas arra, hogy megkövesedett ítéleteink és előítéleteink felülvizsgálatára, irodalomszemléletünk, elemzési szempontjaink korrekciójára ösztökéljen. Kivált a hatvanas-hetvenes években volt igen jótékony hatású, valósággal szellemi fermentum a szerző képviselte fölfogás, akkor, amidőn nálunk a lukácsi esztétika és realizmus-koncepció hegemóniája még töretlennek látszott, s a magát marxistának tituláló és a bölcsesség egyedüli letéteményesének nyilvánító, hivatalos irodalomtudomány elszántan és éberén óvta dogmatikus nézeteit s hatalmi pozícióit. A „fő”- és „mellékvonalak” merőben önkényes és velejéig hamis teóriája egyszerre volt axióma és tabu akkortájt, s kárhozatos, így tűzzel-vassal irtandó eretnekségnek minősült minden vélemény (már ha egyáltalán napvilágot láthatott), amely – kétségbe vonván a Petőfi-Ady-József Attila avagy a Jókai-Mikszáth-Móricz triász kitüntetett szerepét, „lobogó” voltát – az átértékelés szükségét, netán egy másfajta értékrend meghonosítását hangoztatta. Vagy: nálunk elképzelhetetlen lett volna 1969-ben, hogy valaki ne undorral elegend megvetéssel, ördögűző buzgalommal távoztassa, hanem méltányló szavakkal emlegesse Füst Milán érzelmi, „ösztönös” egzisztencializmusát – mint Bori Imre megtette volt (206., 210., 215.). Az újvidéki irodalomtörténész épp ilyfajta merészségeivel lett előőr, azaz avantgárd. A határon átjutó könyveivel, tanulmányaival kikezdte, rombolta a honi dogmatikus tudományos-

ság presztízsét és hadállásait, így egyik erjesztője és gerjesztője lett annak a szellemi nyugtalanságnak, amely a hetvenes évek második felére nálunk is fölnevelte a másként látó, másként gondolkodó ifjú irodalmárok nemzedékét. Magától értetődik: munkája közben Bori Imre sem volt, nem lehetett az ún. marxista esztétika, literatúra-értelmezés nyílt megtagadója, szemléletében, módszereiben – tanúsítja e könyve is – óhatatlanul feltűnedeztek marxizáló szempontok és tendenciák, ám lehetőségének határain belül mégis e teória és gyakorlat ellenében tevékenykedett. Tehette ezt valószínűleg azért is, mert a hajdani Jugoszláviában, Újvidéken dolgozván, nem volt kiszolgáltatva honi irodalmi hatalmasságainak, s nem nehezedett reá nyomasztóan Lukács György – nálunk sokáig bénító – tekintélye. Helyzete ilyképp hasonlatos volt ama kolozsvári filozófusokéhoz (Bretter Györgyre, Tordai Zádorra gondolunk), akik, Romániában élvén, előbb kalandozhattak a bölcsélet más ösvényein, mint a Lukács-iskola neveltjei. S alighanem a „kívülről”, a viszonylagos függetlenség a magyarázata annak is, hogy Bori Imre szemléletét nem homályosították el a népnemzeti irodalom-koncepció elfogultságai (ámbar ez a felfogás az ellenzékiség egyik megnyilatkozási formája is volt nálunk), ilyképp – többek közt – azért becsülhette sokra Füst Milántól *A feleségem történetét*, mert e regényben „...egy szó sincs sem a hazáról, sem a nemzetről, népről vagy politikáról...” (208.), lévén a szerző témája és érdeklődése mindenestül ontológiai.

Az újvidéki kutató érdemei persze nem pusztán történeti, hanem valódi, elvitathatatlan tudósi érdemek. Csakis e tanulmányfűzér világában maradván: hogyha ma többé-kevésbé másként látjuk irodalmunk értékhierarchiáját, mint két évtizeddel korábban, az Bori Imre polemikus írásainak is kö-

szönhető. Hogyha a századforduló legtermékenyebb áramlatának, afféle Pandora szelencéjének véljük a szecessziót, ez a meggyőződésünk aligha független az ő szuggesztív érveléseitől (55., 70., 155–159.). Hogyha a Cholnoky-fivérek és Csáth Géza, Török Gyula és Füst Milán portréja lényegesen árnyaltabbá vált, irodalomtörténeti megítélésük pedig jótékonyan módosult az utóbbi időkben, a meritum tekintélyes része ismét csak a Bori Imréé – s a felsorolást sokáig folytathatnók. Egyvalamit föltétlenül meg kell még említenünk: a szerző korántsem csak a nagy összefüggésekre fogékony, hanem az elemzés aprómunkájában is otthonos. Ötleteinek, asszociációinak pazar bőségét, világirodalmi utalásainak olykor meghökkentő, de mindenkor távlatos voltát, szövegértelmezéseinek imponderabiliákra is ügyelő finomságát – például a Déry-tanulmány *Mikrometszetek* című fejezetében (233–242.) – ezúttal is élvezhetjük.

Polemikus szándékú és hangvétellű irodalomvizsgálat a Bori Imréé, nem csoda ilyképp, ha vitákat gerjeszt maga is. Úgy találjuk (s nagyrabecsülésünkön mit sem változtat ez): az igazságkeresés buzgalma, az átértékelés merevsége, egy-egy felismerés öröme némelykor túl messzire ragadja a szerzőt. Bori Imre – bizonyosság e kötet is – hajlik saját, valóban újszerű koncepciójának abszolutizálására, izgalmas ötleteinek, észrevételeinek túlfeszítésére, s mi ezzel ekvivalens: a nézeteinek ellentmondó tények, összefüggések elhanyagolására. Példával élvén: Asbóth Jánosnak, Justh Zsigmondnak, a két Cholnokynak, Csáth Gézának, Török Gyulának – vagyis századfordulós literatúránk „modernjeinek” – csakugyan az őket megillető, méltó helyre kell kerülniök az irodalomtörténetben és a közgondolkodásban, de vajon a „hivatalos” nagyságok, Jókai, Mikszáth, Móricz ellenében érhetik el ezt? Nem az

előbbieket becsüli messze érdemükön túl Bori Imre (hiszen látja és kimondja: úttörésük részleges sikerrel járt csupán: 18., 55., 85., 150. stb.), hanem az utóbbiak jelentőségét becsüli az elfogadhatónál alább. Nemigen lehetne bennünket Jókai, Mikszáth és Móricz iránti elfogultsággal vádolni, semmiképp sem gondolnók, hogy ők hárman testésítik meg prózairodalmunk „fővonalt”, még kevésbé gondolnók, hogy epikus gyakorlatuk követendő hagyomány. Amde nem gondolnók azt sem, hogy működésük literatúránk „zsákutcája” volna, s több mint kérdéses számunkra, hogy autentikusan jellemezni művészetüket a sommás kitétel: „egyenes ábrázolás”. Baksay Sándor avagy Bársony István prózáját tán helytállóan minősítené eme megjegyzés – viszont az övékét? Bori Imre ítéletéből az következnék, hogy Jókai, Mikszáth és Móricz jószerével áttételek nélkül rögzíti kora látszatvalóságát, mit sem sejtően és mutatván a felszín alatt munkáló erőkről. E szélsőséges konzekvenciát magában rejtő nézetből sokat visszavon a könyv *Jókai és a századvég* című tanulmánya; komplexnek, számos vonatkozásában lényegkifejezőnek láttatja ez írás a „nagy mesemondó” művészetét, s az éles elméjű megfigyelések közül csupán a hősnök „fatális” voltát taglaló okfejtést fogadjuk némi szkepszissel (33–42.). A szexuális aberrációk, a patológikus tünetek példatára meggyőző, ám az már kétségesnek tetszik, hogy benne „... a nyugati polgári társadalmakra jellemző válság- és változási folyamat...” honi vetülete szemlélhető (42.). Jóval több kételyünk támad a *Modernnek lenni!* című fejtegetés olvas-tán. Móricz Zsigmond pályájának egy rövid (1908 és 1912 közé ékelődő) periódusát rehabilitálja itt a szerző, főleg az akkor írt novellákban s regényekben a korszerűség egynemely jegyeit. S mi-ben ölt testet e szakasz – átmeneti – modernsége? Bori Imre szerint az élet-

tani szemlélet elúrhodásában, a szimbolista-szecessziós szerelem-patológiát idéző testiségábrázolásban (95., 97.), s egyik merész tette Móricz biologizmusának, hogy *Az Isten háta mögött* című regény „... tengelyébe hősnőjének a menstruáció kiváltotta lelki zavarait állította...” (98.) stb. Anélkül, hogy visszahátrálnánk a századelő konzervatív-klerikális kritikáihoz, amelyek fertőt kiáltottak az effélék láttán, úgy találjuk: az író jelzett időszakának modernsége aligha merül ki ennyiben, s ezt sem választanók le oly kategorikusan a naturalizmusról, mint a tanulmány szerző (94.). Bori Imre kétszer is (93., 99.) emlegeti Móricz hasonlatainak konvencionális, „petyhüdt” voltát – nem ártott volna, ha felhoz néhány példát állítása igazolására.

Nem akarván érinteni minden lehetséges vitapontot, már csak egy pár megjegyzésre szorítok. A szerző sok szempontból reveláló Csáth- és Török Gyula-portréjáról szólottunk már az ItK 1982. évfolyamában, illetőleg könyvünkben (*Fénytörés. Bp., 1985. 119.*). Véleményünk változatlan, legfeljebb elismerő hangsúlyaink volnának nyomatékosabbak. Amily kitűnő az újabb Csáth-esszé (155–159.), olyannyira problematikus a régi Justh-elemzés, mert bármennyire fogékony is a *Művész szerelem* világlátásának, stílusának (etc.) modernségére, alig ügyel a regény megannyi esztétikai gyarlóságára (19–26.). A Bori Imre által Krúdy-effektusnak nevezett jelenség (159–164.) nézetünk szerint – Borisz Tomasevskij terminológiáját használván – a *fabula* és a *szüzsé* arányának felöltő változása, az utóbbi összetevő javára. S valóban csak az író második korszakát gazdagítja e sajátosság (164.)? Úgy tetszik, a harmadikat is, bár nem oly látványosan. Néhány apró észrevétel: az önmegszólítás nem Cholnoky Lászlónál tűnt föl a magyar epikában (90.), hiszen már Asbóth János, Bródy, Amb-

rus és Török Gyula is élt vele, a 122. oldal Kosztolányi-idézete – tudunkkal – nem egy 1910-es nyilatkozatból, hanem a *Pacsirtából* való, az *Édes Anná-*nak sem Druma Szilárd „...az egyetlen túlélője...” (165.), hanem – jelképi megfontolásból – Moviszter doktor is, s számunkra kétséges, hogy Franz Kafkánál a szimbolizmus volna „...a világ tartópillére” (195.).

Az irodalomtörténeti dogmák és a marxista esztétika egyeduralma ellenében bontakozott ki Bori Imre munkássága, mégsem meglepő, hogy szempontrendszerében, szóhasználatában elő-előbukkannak a marxizálást jellemző igények és fordulatok. Akik átértük a nehéz évtizedeket, valószínűleg sosem szabadulhatunk teljességgel az efféléktől. Korántsem megrovó szándékkal regisztráljuk ilyképp, hogy ebben a gyűjteményben is feltűnik a „mondanivaló”, „eszmei mondanivaló” kifejezés (152., 159., 160. stb.), némelykor (28–30., 48–49.) itt is érvényesül a szociológizáló, a valóságnak megfelelő metódus, s hogy Borinál is szerepel a totalitás, a „nagy művészi körkép” (28.), „...az írói tisztánlátás egyértelműségének...” (137.) követelménye. Következnie mindez annak is, hogy – kivált a korai időkben – a szerző sem elsősorban nyelvi képződményként szemlélte az irodalmat, s őt is kevésbé jellemezte a poétikai érdeklődés. Elárulja ez utóbbi ama körülmény, hogy a „Ki beszél?” kérdése föl sem tetetik, így az elemzések azonosítják az író narrátorral, s nincs distinkció az elbeszélő és a hősök megszólalásai közt (37., 96., 143., 166. etc.). A frissebb keltezésű tanulmányok tanúsítják, hogy a poétika kérdései immár Bori Imre számára is fontosak.

A szerző többnyire igényes és szuggesztív stílusza, kitől a lírai telítettségű futamok sem idegenek. Gyakorta láttató erővel, aforisztikus tömörséggel koncipiál (egy példa: Cholnoky László hősei „Az ígérlet földjére akarnak jutni,

s a halálba érkeznek": 76.), épp ezért meghökkentők az ilyfajta szavak és fordulatok: „viszonyulás” (166.), „angazsátság” (192.), „...két válsághullám keresztüztüében él” (27.), s hangolnak le időlegesen az olyan túlbonyolított mondatok, mint aminőkkel a 62. oldal 3. avagy a 63. oldal 4. bekezdése indul.

A szép kiállítású, méltóságot sugárzó kötetet, sajnos, nem kerülték el a durva helyesírási hibák (citáltunk is egy elrettentő példát!). Bosszantó, hogy az *Ikrek* című Török Gyula-regény főhősei konzekvensen Komoróczyak-

ként szerepelnek – holott csak Komoróczyak. Borisz Uszpenszkij (178.) kifejejtődött a névmutatóból, Nietzsche pedig a 117. oldalon is említetik, nem csupán a 157-en.

Sokakra volt szemnyitó, felszabadító hatással Bori Inre munkássága. Korántsem lezárt életművének eredményei beépültek és beépülnek szemléletünkbe s az irodalomtörténet-írásba, iskolájában nevelkedett az immár poétikai érdeklődésű kutatók több generációja. Tettnek, érdemnek ez aligha kevés.

Lőrinczy Huba

GERGYE LÁSZLÓ: KAZINCZY FERENC KÉZIRATOS HAGYATÉKA

Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára kiadása, 1993. 160 l.

(A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai 21.)

A sorozat 21. füzeteként jelent meg e könyv, amely a Kazinczy-iratok legnagyobb gyűjteményéről ad áttekintést. Tárgyszerű, alapos ismertetést kapunk a bevezetőben a kéziratok kalandos sorsáról; a legterjedelmesebb rész sorolja fel a katalógus tételeit a könyvtárban található rendszer szerint; a függelékben mások (Toldy, Kazinczy Gábor stb.) által másolt Kazinczy-írásokjelzete található; táblázat közli a hagyaték eredeti, szakok szerinti besorolását; fontos jegyzék adja meg a régi és a mai jelzetek konkordanciáit; összefoglalást kapunk Kazinczy műveinek lelőhelyeiről amilyen műfaj szerinti csoportosításban elkülönítve a versek, a prózai munkák, a fordítások, az irodalmi és nyelvészeti jegyzetek helyét; végül rövidítésjegyzék és névmutató segíti a tájékozódást.

Nagy probléma a Kazinczy-írárok átlagon felüli összetettsége, sokfélesége. Az író sokoldalú érdeklődésénél csak gyűjtőszenvédélye volt nagyobb: eltett minden papírt, lett légyen az művek fogalmazványai, másolata, levél, jegyzet, olvasmány-kivonat, újságcikk-kivágás, hivatalos okirat, politikai jegyzet, akár a maga, akár mások ke-

zétől származtak. Az Akadémiára került iratokat először Jakab Elek dolgozta fel 1875–1891 között, ő még szakok és nagyságrend szerinti rendet alakított ki, ám a problémák rögtön jelentkeztek. Mert hiába volt Régi és Újabb Írók, Irodalmi levelezés, Történelem, Nyelvtudomány, Bibliográfia, mégis kellett egy Vegyes csomót létesíteni; nem is szólva a Kazinczytól származó és neki szóló levelek más gyűjteményekbe sorolt óriási számáról, ismert és máig lappangó mennyiségéről. Innen érthető, hogy az új rendszer az állomány bekötésekor kapott gerinc-címek mechanikus betűrendjét követi, az elejére tett K jelzéssel (példa az a-betűsekből: Akadémiai dolgozatok, Alíráás- és pecsétgyűjtemény, Antológia stb.). Gergye László a kézirat-gyűjtemény problémáihoz igazította rendszerét és tájékoztatását; nagyon fontos például, hogy külön áttekintést ad a régi és új jelzetek megfeleléséről, annál is inkább, mert korábbi szerzők a korábbi jelzésre hivatkoznak, s ez megnehezítené a visszakeresést. S épp a kéziratok rendkívüli vegyessége indokolja, hogy a szerkesztő kiemelte a Kazinczy-